

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v senátu složeném z předsedy Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudce Ludvíka Davida a soudkyně Kateřiny Šimáčkové ve věci ústavní stížnosti stěžovatele **A. Č.**, zastoupeného JUDr. Zlatuší Čaňovou, advokátkou se sídlem Za Hřištěm 1141/2, České Budějovice, proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 16. 8. 2018, č. j. 19 Co 609/2018-450, a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 3. 2019, č. j. 25 Cdo 412/2019-483, za účasti Krajského soudu v Českých Budějovicích a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení, a **JUDr. M. B.**, soudního exekutora, zastoupeného JUDr. Davidem Řezníčkem, LL.M., Ph.D. se sídlem Krajinská 281/44, České Budějovice, jako vedlejšího účastníka řízení,

t a k t o :

- I. Rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 16. 8. 2018, č. j. 19 Co 609/2018-450, a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 14. 3. 2019, č. j. 25 Cdo 412/2019-483, bylo porušeno právo stěžovatele na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1, právo na náhradu škody za nesprávný úřední postup podle čl. 36 odst. 3 a právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 Listiny základních práv svobod.**
- II. Tato rozhodnutí se proto ruší.**

O d ů v o d n ě n í :

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, podstatný obsah spisu a rekapitulace ústavní stížnosti

1. Ústavnímu soudu byla doručena ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatel se jí domáhá zrušení výše uvedených rozhodnutí obecných soudů, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny základních práv svobod (dále jen „Listina“), právo na náhradu škody za nesprávný úřední postup podle čl. 36 odst. 3 Listiny, právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 Listiny, zákaz diskriminace podle čl. 3 Listiny a výhrada zákona pro výkon státní moci podle čl. 2 odst. 2 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, jakož i z vyžádaného spisu Okresního soudu v Českých Budějovicích, sp. zn. 23 C 164/2010, vyplývá, že Okresní soud v Českých Budějovicích rozsudkem ze dne 9. 11. 2017, č. j. 23 C 164/2010-399, uložil žalovanému soudnímu

exekutorovi JUDr. M. B. (nyní vedlejší účastník) povinnost zaplatit stěžovateli jako žalobci částku 1 624 800 Kč a rozhodl o náhradě nákladů řízení mezi účastníky a vůči státu. Soud prvního stupně rozhodoval ve věci opětovně po zrušení svého původního rozsudku nálezem sp. zn. IV. ÚS 4489/12 ze dne 4. 6. 2014 (N 114/73 SbNU 785). Vyšel přitom ze zjištění, že proti stěžovateli byla nařízena exekuce vyklizením bytu ve prospěch oprávněného – Bytového družstva XX. Provedením exekuce byl pověřen žalovaný, který vydal příkaz k úhradě nákladů exekuce ve výši 15 692 Kč. Za účelem vymožení těchto nákladů vydal následně příkaz k provedení exekuce srážkami z invalidního důchodu stěžovatele, který byl určen České správě sociálního zabezpečení. Česká správa sociálního zabezpečení tedy začala provádět srážky z invalidního důchodu stěžovatele; platby se však z účtu žalovaného vrátily zpět. Poté, co bylo v jiném soudním řízení obnoveno členství stěžovatele v bytovém družstvu, vydal žalovaný exekuční příkaz k provedení exekuce postižením členských práv a povinností žalobce v družstvu, aby tím byly uhrazeny výše zmíněné náklady exekuce. Na základě tohoto postupu žalovaného vyplatilo bytové družstvo soudnímu exekutorovi z vypořádacího podílu stěžovatele částku 19 694,50 Kč a stěžovatel obdržel zbývajících 17 704,50 Kč.

3. Za této situace stěžovatel v předchozích fázích řízení, z něhož vzešla i nyní ústavní stížností napadená rozhodnutí, dovozoval – a to zcela v souladu s právním názorem vyjádřeným v cit. nálezem sp. zn. IV. ÚS 4489/12 – že žalovaný soudní exekutor postupoval v rozporu s povinností uloženou mu ustanovením § 47 odst. 1 exekučního řádu, neboť měl povinnost zvolit takový způsob exekuce, který nebyl zřejmě nevhodný, zejména vzhledem k nepoměru výše dluhu stěžovatele a ceny předmětu, z něhož má být splnění jeho dluhu dosaženo. Postižením členských práv v družstvu byl stěžovatel připraven o družstevní byt, jehož tržní hodnota činila přibližně 1 400 000 Kč a vznikl mu tak nárok toliko na vypořádací podíl v hodnotě mnohonásobně nižší. To vše za situace, kdy Česká správa sociálního zabezpečení prováděla za účelem vymožení této pohledávky srážky z invalidního důchodu stěžovatele, které mu byly posléze jako přeplatek vráceny, neboť nebyly administrativní chybou – vadným variabilním symbolem – započítávány na dlužnou částku nákladů exekuce a naopak byly České správy sociálního zabezpečení exekutorem posléze vráceny.

4. Soud prvního stupně tedy určil tržní hodnotu členského podílu v bytovém družstvu na základě znaleckého posudku částkou 1 624 800 Kč a žalobě zcela vyhověl. Námitku promlčení, vznesenou žalovaným, posoudil soud prvního stupně jako nedůvodnou, neboť počátek objektivní odpovědnosti zahrnuje nejen událost vedoucí ke vzniku škody, nýbrž i vznik škody samotné. Ke vzniku škody přitom došlo podle prvostupňového soudu až v okamžiku, kdy byl stěžovatelův družstevní byt převeden dne 3. 11. 2008 bytovým družstvem novým družstevníkům.

5. K odvolání žalovaného soudního exekutora Krajský soud v Českých Budějovicích ústavní stížností napadeným rozsudkem změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že žalobu na zaplacení částky 1 624 800 Kč zamítl a rozhodl o náhradě nákladů řízení mezi účastníky a vůči státu, a to před soudy všech stupňů. Vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně, neztotožnil se však s jeho právním posouzením námitky promlčení. Podle odvolacího soudu je stěžovatelem uplatněný nárok promlčen v tříleté objektivní promlčecí lhůtě, která počala běžet dne 28. 9. 2006 (tedy den následující po vzniku škody) a uběhla dne 28. 9. 2009. Stěžovatel podal žalobu až dne 7. 5. 2010, tedy zhruba 7 měsíců po promlčení nároku. Škoda zde spočívá v tom, že v důsledku postižení členského podílu stěžovatele v bytovém družstvu exekučním příkazem došlo k zániku jeho členství v družstvu a v důsledku toho pozbyl možnosti užívat družstevní byt. Událostí, z níž škoda vznikla, je vydání exekučního příkazu, neboť podle § 231 odst. 1 obchodního zákoníku zaniká členství v bytovém družstvu vydáním exekučního příkazu po právní moci usnesení o nařízení exekuce. V daném případě tak členství stěžovatele v bytovém družstvu zaniklo již 27. 9. 2006. Již v tomto okamžiku tedy podle krajského soudu

vznikla stěžovateli škoda spočívající v tom, že přestal být členem bytového družstva, čímž pozbyl právní možnosti užívání družstevního bytu a současně mu vznikl nárok na vypořádací podíl. Krajský soud rovněž zdůraznil, že žalovaný exekutor jednal z nedbalosti, nikoliv s úmyslem způsobit stěžovateli škodu, tudíž se v dané věci nemůže uplatnit desetiletá objektivní promlčecí lhůta. Pochybení exekutora totiž spočívalo toliko v nedůsledném plnění povinností v exekučním řízení, tedy v absenci náležitého zjištění, z jakého důvodu není realizována exekuce formou srážek z invalidního důchodu. Krajský soud rovněž uzavřel, že exekutorem vznesená námitka promlčení není v rozporu s dobrými mravy. Důsledkem pochybení žalovaného byl sice závažný následek pro stěžovatele, a to ve sféře majetkové (pozbytí majetkové hodnoty převyšující částku 1 000 000 Kč), neznamenalo to však pro něj bezprostřední zásah do sféry bydlení, neboť jeho potřeba bydlení byla tehdy uspokojena jinak. Hodnocení námitky promlčení navíc podle krajského soudu podstatně limituje konstantní judikatura [v této souvislosti krajský soud odkázal na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 25 Cdo 2648/2003]. Rozpor s dobrými mravy tak lze shledat jen tehdy, existují-li důvody související s tím, za jakých okolností dlužník námitku promlčení vznesl. V praxi se jedná například o ujišťování věřitele dlužníkem, že jeho nárok uspokojí s úmyslem dosáhnout oddálení podání žaloby a tím promlčení nároků. Žádné takové okolnosti však odvolací soud v tomto případě neshledal a netvrdí je ani stěžovatel.

6. Následné dovolání stěžovatele bylo ústavní stížností napadeným usnesením odmítnuto. Nejvyšší soud nejprve odkázal na § 106 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinného do 31. 12. 2013 (dále jen „občanský zákoník“ nebo „zákon č. 40/1964 Sb.“), jenž je rozhodný pro posouzení věci. Podle tohoto zákonného ustanovení se právo na náhradu škody promlčelo nejpozději za 3 roky, šlo-li o škodu způsobenou z nedbalosti, popřípadě o škodu, za kterou se odpovídá objektivně, nebo za 10 let, šlo-li o škodu způsobenou úmyslně (nerozhodovalo, šlo-li o úmysl přímý nebo nepřímý). Počátek běhu objektivní promlčecí lhůty (§ 106 odst. 2 občanského zákoníku) byl vázán na událost, z níž škoda vznikla. Pro počátek běhu dvouleté subjektivní lhůty pro uplatnění práva na náhradu škody (§ 106 odst. 1 občanského zákoníku) bylo rozhodné, kdy se poškozený dozvěděl o již vzniklé škodě (nikoliv tedy jen o protiprávním úkonu či škodné události) a kdo za ni odpovídá. Dozvědět se o škodě znamenalo, že se poškozený dozvěděl o majetkové újmě určitého druhu a o rozsahu, kterou lze natolik objektivně vyčíslit v penězích, že lze právo na její náhradu důvodně uplatnit u soudu.

7. Pro uplatnění desetileté objektivní promlčecí doby proto nepostačuje, je-li škoda způsobena z nedbalosti (byť i hrubé), jak se podle Nejvyššího soudu nesprávně ve svém dovolání domníval stěžovatel, nýbrž musí jít o škodu způsobenou úmyslně. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 23 Cdo 2702/2012, na který stěžovatel v dovolání odkazoval, sice konstatuje, že za zavinění rovnocenné úmyslu je potřeba podle práva České republiky považovat i hrubou nedbalost, činí tak ale pouze pro účely výkladu a aplikace Úmluvy o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční nákladní dopravě. Předpokládá-li totiž zmíněná úmluva existenci úpravy zavinění rovnocenné úmyslu, byl Nejvyšší soud při absenci takové právní úpravy, která by v českém právním řádu výslovně kladla jinou formu zavinění na roveň úmyslu, nucen pojem zavinění rovnocenného s úmyslem naplnit obsahem jemu nejbližším – tedy pojmem hrubá nedbalost, jako nedbalosti nejvyšší intenzity. Závěry zmíněného rozhodnutí Nejvyššího soudu však na projednávanou věc vůbec nedopadají, nejedná se totiž o škodu plynoucí z mezinárodní silniční nákladní dopravy. Nesprávná byla rovněž námitka stěžovatele, že počátek běhu objektivní promlčecí lhůty je v jeho věci třeba vázat na vědomost o vzniklé škodě, jež nastala až přijetím dopisu ze dne 13. 1. 2010, ze kterého se stěžovatel dozvěděl přesnou výši vypořádacího podílu. Vědomost poškozeného o vzniklé škodě je relevantní pro stanovení počátku běhu dvouleté subjektivní lhůty. Pro počátek běhu objektivní promlčecí lhůty ve smyslu § 106 odst. 2 občanského zákoníku je však relevantní

vznik škody samotné. Ten odvolací soud podle Nejvyššího soudu správně stanovil k okamžiku, kdy stěžovatel přestal být členem bytového družstva a pozbyl právní možnost užívání družstevního bytu a současně došlo ke vzniku jeho nároku na vypořádací podíl v částce řádově nižší, než byla hodnota jeho bytu.

8. Stěžovatel v ústavní stížnosti zejména zdůrazňuje, že vedlejším účastníkem vznesená námitka promlčení je rozporná s dobrými mravy, a proto neměla být jeho žaloba zamítnuta. Stěžovatel totiž nárok na náhradu škody nemohl uplatnit dříve, neboť mu v tom bránily ataky psychické nemoci, pro niž mu byl přiznán invalidní důchod. Se stěžovatelem přes jeho opakované dotazy nekomunikovala ani Česká správa sociálního zabezpečení, když chtěl zjistit, zda a proč jsou mu stále strhávány náklady exekuce z jeho invalidního důchodu. Stěžovatel rovněž tvrdí – jak již bylo uvedeno – že vznesená námitka promlčení soudním exekutorem až dne 4. 3. 2016 – tedy právním odborníkem, který byl nadto zastoupen právně zastoupen advokátem (dalším právním odborníkem) – je zneužitím práva. Teprve poté, co ve věci rozhodl Ústavní soud nálezem sp. zn. IV. ÚS 4489/12 byly totiž obecné soudy ochotny připustit, že soudní exekutor pochybil, avšak toto pochybení hodnotily jen jako nedůslednost při výkonu exekuční činnosti; předtím neshledaly v jeho činnosti žádné zavinění. Stěžovatel je však přesvědčen, že vedlejší účastník vědomě zavinil, že přišel o byt vysoké hodnoty.

II. Vyjádření účastníků řízení, vedlejšího účastníka řízení a replika stěžovatele

9. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti především zdůraznil, že stěžovatel nikterak nespécifikuje, jakou konkrétní nesprávnost měl Nejvyšší soud zasáhnout do stěžovatelova práva na přístup k soudu a na ochranu vlastnictví. Nemravnost námitky promlčení stěžovatel přímo jako dovolací námitku neformuloval, proto se jí Nejvyšší soud nemohl zabývat. Ústavní stížnost by proto měla být odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost anebo zamítnuta.

10. Krajský soud v Českých Budějovicích ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že napadená rozhodnutí považuje za správná. Otázkou dobrých mravů se podle svého názoru podrobně zabýval. Stěžovatel rovněž dostal možnost doplnit skutková tvrzení pro případ, že by soud dospěl k závěru o promlčení jeho nároku. Stěžovatel tedy měl možnost se námitce promlčení bránit.

11. Vedlejší účastník uvádí, že v řízení bylo mimo jiné prokázáno, že stěžovatel při užívání družstevního bytu soustavně neplnil povinnosti člena bytového družstva. Toto chování stěžovatele (neplacení nájmu a neudržování bytu) bylo příčinou toho, že se bytové družstvo obrátilo na soud ve věci ukončení nájmu družstevního bytu užívaného stěžovatelem. Stěžovatel však pravomocné rozhodnutí soudu v této věci nerespektoval, a proto muselo bytové družstvo navrhnout jeho exekuční vystěhování. Stěžovatel prý rovněž nikterak nereagoval na jeho výzvu k úhradě nákladů exekuce. Je přitom zcela zcestné tvrzení stěžovatele, že finanční částka jako náhrada nákladů souvisejících s provedeným vyklizením bytu byla stěžovateli stržena dvakrát. Částky, které Česká správa sociálního zabezpečení strhávala stěžovateli z důchodu na účet vedlejšího účastníka, nikdy nedoručila a vedlejší účastník neměl žádné zprávy o tom, zda Česká správa sociálního zabezpečení vůbec srážky z invalidního důchodu stěžovatele provádí. Stejně tak je irrelevantní tvrzení, že vedlejší účastník, ač sám právník, se během řízení nechal zastupovat advokátem. Vedlejší účastník je naopak toho názoru, že právní zástupkyně stěžovatele jej měla upozornit, že práva uplatněná jeho žalobou jsou již promlčená. Ústavní soud by tak měl ústavní stížnost zamítnout.

12. Vyjádření účastníků řízení a vedlejšího účastníka řízení Ústavní soud nezasílal stěžovateli k replice, neboť tato nepřesahují rámec argumentace ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a tvrzení uplatněných v předchozím řízení.

III. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [viz nálezn sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Na straně druhé však platí, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být vybočující z mezí daných hlavou pátou Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

14. Ústavní soud rovněž předesílá, že nyní projednávaná věc je značně specifická i tím, že se stala předmětem řízení před Ústavním soudem již podruhé, kdy v pořadí první ústavní stížnosti Ústavní soud vyhověl opakovaně citovaným náleznem sp. zn. IV. ÚS 4489/12. Za této situace, a také s ohledem na celkovou délku řízení (žaloba byla podána 7. 5. 2010), se proto ve svém rozboru blíže nezabýval otázkami, které nebyly v předchozím řízení rozporovány (byť jsou v současnosti podrobovány odborné diskusi - zejména otázka vztahu odpovědnosti za vzniklou škodu exekutora a státu), jelikož by tím toto řízení jen dále komplikoval a prodlužoval. Jednou z vůdčích zásad spravedlivého procesu je přitom zásada, podle níž jen rychlá spravedlnost je spravedlností skutečnou. Jak v minulosti uvedl zdejší soud (nálezn sp. zn. IV. ÚS 3892/18 ze dne 29. 1. 2019), *„časový horizont, v němž se účastníkovi dostává konečného rozhodnutí ve věci, je neoddělitelnou součástí měřítek celkové spravedlnosti řízení. Přijde-li spravedlnost pozdě, je to totéž, jako by byla odmítnuta. Čím je tento časový horizont delší, tím více se rozostřují kontury spravedlnosti jak v očích přímých účastníků řízení, tak i v obecném vnímání veřejnosti; celkově se tak oslabuje kredibilita státní moci a specificky moci soudní. Nepřiměřená délka řízení se pak proto přímo odráží v důvěře občana ve stát, jeho instituce a v právo, což je základní podmínka pro fungování legitimního demokratického právního státu“* (obdobně nálezn ze dne 23. 9. 2009, sp. zn. III. ÚS 1094/09).

III/a Některá obecná východiska k postavení státu jako účastníka řízení

15. Z judikatury Ústavního soudu i Nejvyššího soudu lze dovodit, že na stát jako účastníka v soudním řízení, zvláště jde-li o řízení o náhradu škody (újmy), jež měl svou činností způsobit, jsou kladeny vyšší nároky než na subjekt jiný [srov. za všechny např. nálezn sp. zn. II. ÚS 2062/14 ze dne 25. 10. 2016 (N 198/83 SbNU 185), nálezn sp. zn. I. ÚS 3391/15 ze dne 14. 11. 2017, nálezn sp. zn. I. ÚS 2216/09 ze dne 31. 5. 2011 (N 103/61 SbNU 551), rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2018, sp. zn. 27 Cdo 2826/2017 či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2016, sp. zn. 30 Cdo 4776/2014, byť tento byl zrušen náleznem Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 76/17 ze dne 3. 4. 2018, ovšem s právními východisky v něm uvedenými se

Ústavní soud zcela ztotožnil, když Nejvyšší soud je na jím tehdy hodnocený případ toliko nesprávně aplikoval]. Souhrnně lze tak říci, že stát jako subjekt *sui generis*, při hodnotách, na nichž je založen, v jeho výsostném postavení, musí vystupovat jako „vzor“ pro své občany, a to i tehdy, mělo-li by to být na úkor jeho eventuálního úspěchu v soudní při [např. námitku promlčení by tak měl vznášet na svoji obranu jen z důležitých důvodů (srov. odst. 32 a 37 rozsudku sp. zn. 30 Cdo 4776/2014 a na něj navazující, již citovaný, nález sp. zn. II. ÚS 76/17)].

16. Nelze tak souhlasit se závěrem, že by eventuální výkon práv státu jako účastníka řízení mohl odporovat tomuto jeho zvláštnímu postavení v podstatě jen tehdy, byl-li by činěn v rozporu se smyslem a účelem takových práv, tedy, byl-li by činěn jen jako přímá šikana druhého účastníka řízení [srov. k tomu takto nesprávně zužující výklad například v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2905/99]. Naopak podpořit je zapotřebí – zvláště ve vztahu ke státu jako účastníku řízení o náhradě škody (újmy), kterou způsobil – výklad (zde nahlíženo opět námitkou promlčení), že taková námitka by byla rozporná s dobrými mravy i jen tehdy, byla-li by použita vůči účastníku řízení, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by zánik nároku na plnění byl nepřiměřeně tvrdý [srov. k tomu rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1839/2000]. Takové interpretaci ostatně odpovídá i to, že Ústavní soud posoudil jako nemravnou námitku promlčení vznesenou státem, kdy k samotnému promlčení přispěla změna judikatury obecných soudů; ke změně judikatury v demokratickém právním státě přitom nedochází proto, aby si stát zajistil úspěch v konkrétním soudním sporu [srov. k tomu okolnosti případu, z nichž vyšel nález sp. zn. II. ÚS 76/17].

17. Z jiné judikatury Ústavního soudu dále vyplývá, že exekutor sice při své činnosti vystupuje v postavení podnikatele, na druhou stranu jeho funkce má i nezpochybnitelné veřejnoprávní rysy. Již proto se jeho úkony považují za úkony soudu v mezích jeho oprávnění (resp. povinností). Tyto zvýšené nároky jsou exekutorovi kompenzovány mimo jiné tak, že ač svoji činnost vykonává na vlastní odpovědnost (riziko), odměna (tedy jeho zisk) a náklady jeho činnosti jsou mu hrazeny – na rozdíl od běžného podnikatele – odděleně (stát tedy pomocí právní regulace eliminuje situace, kdy by exekutorovi jeho činnost negenerovala vůbec žádný zisk, a to navíc za situace, kdy exekutoři mají na provádění exekucí v podmínkách České republiky v podstatě monopol). Nazíráno tímto hlediskem se pak podle Ústavního soudu nejvíce nepřiměřené, považuje-li zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“) činnost exekutora za výkon státní správy ve smyslu § 3 odst. 1 písm. b) právě citovaného zákona, za niž stát – se všemi důsledky pro exekutora – odpovídá podle § 4 citovaného zákona jako za eventuálně nesprávný úřední postup [srov. k tomu přiměřeně též nález sp. zn. I. ÚS 529/09 ze dne 13. 3. 2012 (N 51/64 SbNU 625), kde je uvedeno, že *tam, kde jednotlivec jedná s důvěrou ve věcnou správnost aktů státu či jeho postupů a rovněž s důvěrou v jejich soulad s právem, musí být současně garantováno právo na náhradu škody, pokud se ukáže, že presumpce správnosti či zákonnosti byla klamná. Tomuto požadavku odpovídá pojetí tzv. přísné či objektivní odpovědnosti státu za škodu, která je garantována v čl. 36 odst. 3 Listiny a provedena zákonem č. 82/1998 Sb. Taková odpovědnost se musí týkat též jednání subjektů, na něž stát převedl výkon pravomocí, které by jinak vykonával sám.*]. V nyní projednávané věci je v tomto směru rovněž podstatné (viz také poznámka učiněná v bodu 14 tohoto nálezu), že tato odpovědnost exekutora v průběhu celého řízení nebyla účastníky řízení nijak zpochybněna.

III/a/1 Dílčí závěry

18. Na základě doposud uvedeného možno podle Ústavního soudu akceptovat několik dílčích závěrů. Na stát (a v nyní rozhodované věci obdobně i na soudního exekutora) coby účastníka řízení nutno klást vyšší požadavky, co se týká akceptovatelnosti jeho některých procesních postupů a obrany (zde: námitka promlčení), zvláště je-li pasivně legitimován v řízení o náhradě škody (újmy), již měl při výkonu své činnosti způsobit. Takový přístup považuje Ústavní soud za zcela souladný s jeho ustálenou judikaturou preferující ochranu jednotlivce a jeho základních práv (svobod) v situacích, kdy stát musí odčinit jím způsobenou křivdu. Není pak jistě podstatné z hlediska smyslu sledované úvahy, zda se beneficium takové interpretace a aplikace právních norem týká restituentů (srov. například nález sp. zn. II. ÚS 2640/17 ze dne 22. 5. 2018), odškodnění osob pronásledovaných nedemokratickým režimem [nález sp. zn. I. ÚS 819/15 ze dne 15. 4. 2015 (N 81/77 SbNU 177)] nebo právě osob, jímž stát způsobil škodu (újmu) nesprávným postupem nebo rozhodnutím. Uvedené případy – a jistě nejen ty – totiž spojuje obecná idea spravedlnosti, jež svědčí ve prospěch takto poškozených subjektů [srov. k tomu v širších souvislostech například nález sp. zn. I. ÚS 2166/10 ze dne 22. 2. 2011 (N 21/60 SbNU 215)].

19. Vztaženo k okolnostem posuzované věci se pak podle přesvědčení Ústavního soudu naznačené paradigma (tedy způsob, jakým se o věci uvažuje, jak k ní přistupovat) musí uplatnit přinejmenším k samotné otázce (ne)mravnosti uplatněné námítky promlčení; byť tato nebyla pro stěžovatele nosná z hlediska přípustnosti jeho dovolání a nebyla ani výlučná v rámci argumentace uplatněné před Ústavním soudem.

20. Poslední dílčí závěr je vyjádřen v postoji, že i po exekutorovi jako účastníku řízení nutno vyžadovat pro účely jeho odpovědnosti za škodu (újmu) jím způsobenou splnění vyšších nároků, neboť – jak naznačeno shora – stát (který je zde představován právě exekutorem) by měl být „etalonem chování pro své občany“ (viz cit. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2016, sp. zn. 30 Cdo 4776/2014; ke vztahu státu a exekutora z hlediska jejich odpovědnosti za škodu způsobenou exekutorem při výkonu veřejné moci viz např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2013, sp. zn. 30 Cdo 2135/2013, anebo ze dne 30. 7. 2008, sp. zn. 25 Cdo 970/2006).

III/b Aplikace obecných východisek na skutkové okolnosti posuzovaného případu

21. Z ústavní stížností napadeného rozsudku krajského soudu je zjevné, že i podle tohoto soudu by byly podmínky odpovědnosti vedlejšího účastníka – a to zejména v kontextu nálezu sp. zn. IV. ÚS 4489/12 – dány, nebyl-li by stěžovatelův nárok na náhradu škody promlčen; ani krajský soud přitom nepřehlédl, že vedlejší účastník námitku promlčení vznesl až po kasačním zásahu Ústavního soudu, a to dne 4. 3. 2016 (srov. číslo listu 294), když žalobu stěžovatel soudu doručil dne 7. 5. 2010. Krajský soud se v ústavní stížností napadeném rozsudku, vzhledem ke kontextu argumentace stěžovatele, zabýval formou zavinění, ovšem uzavřel [srov. k tomu výslovně odst. 12 jeho rozsudku], že se nejedná o nedbalost hrubou. Pochybení vedlejšího účastníka totiž podle krajského soudu spočívalo toliko v nedůsledném plnění povinností v exekučním řízení, kdy se vedlejší účastník nezajímal, z jakého důvodu není realizována exekuce formou srážek z invalidního důchodu stěžovatele. Důsledkem pochybení vedlejšího účastníka byl sice podle krajského soudu závažný následek, jelikož stěžovatel pozbyl majetek mnohamilionové hodnoty, nicméně neznamenal pro stěžovatele bezprostřední zásah do sféry bydlení, neboť si pod vlivem exekuce bytovou potřebu zajistil jinak. I tato okolnost vedla

krajský soud k závěru, že vedlejším účastníkem vznesená námitka promlčení není nemravná (sic!) [srov. výslovně závěr odst. 12 jeho rozsudku].

22. Takovéto hodnocení ze strany krajského soudu je ovšem podle Ústavního soudu neudržitelné. Už jen úvaha, že majetková ztráta v řádech milionů korun je částečně kompenzována zajištěným bydlením, je jednoduše nepřiměřená a bylo by ji snad (!) možno aplikovat jen v případě velmi bohaté osoby disponující rozsáhlým majetkem. V případě stěžovatele se však samozřejmě o takovou situaci nejedná, navíc soudu bylo známo – což se projevilo v opakovaném osvobození stěžovatele od soudních poplatků a ustanovením právního zástupce – že stěžovatel sice zdědil zahradu a chatu, nicméně tato chata nebyla napojena na žádné inženýrské sítě [stěžovatel zde nemá vodu, elektřinu, podmínky pro život jsou zde – i podle vyjádření příslušného obecního úřadu - nevyhovující (srov. např. č. l. 476) a sám soud vycházel z toho, že stěžovatel zde může žít jen díky své skromnosti, když ovšem zejména s ohledem na jeho zdravotní stav jsou jeho možnosti omezené]. Východisko krajského soudu, že postup vedlejšího účastníka nebyl nepřiměřený a že vznesení námítky promlčení není možné hodnotit jako nemravné, neboť stěžovatel měl zajištěno bydlení jinde, proto nemůže obstát.

23. Naopak skutečností plynoucí přímo ze spisového materiálu je sdělení České správy sociálního zabezpečení [srov. k tomu č. l. 178], že srážky na náklady exekuce prováděla na základě exekučního příkazu vedlejšího účastníka od srpna 2006, tyto však ukončila v červenci roku 2007, neboť srážky se České správě sociálního zabezpečení z účtu exekutora vrátily, nicméně dále srážky ze stěžovatelova invalidního důchodu u sebe deponovala; v červnu 2008 pak bylo České správě sociálního zabezpečení ze strany vedlejšího účastníka předáno vyrozumění o zániku jeho pověření provedením exekuce a teprve od července roku 2008 tedy Česká správa sociálního zabezpečení srážky ukončila. Dále přímo ze spisového materiálu vyplývá [srov. přílohy k žalobě na č. l. 56 – 60], že stěžovatel opakovaně písemně u České správy sociálního zabezpečení zjišťoval stav jím uhrazených částek, odpovědi se mu však dostalo až v dopise datovaném dne 30. 6. 2008, v němž mu Česká správa sociálního zabezpečení mimo jiné sdělila, že všechny platby pro vedlejšího účastníka se jí vrátily zpět a že od srpna roku 2008 mu tedy bude vyplácen jeho invalidní důchod beze srážek. Ve vyjádření k ústavní stížnosti pak vedlejší účastník výslovně uvádí, že mu žádné platby od České správy sociálního zabezpečení nepřicházely, neměl tedy co kontrolovat, když neměl ani žádné zprávy o tom, zda vlastně Česká správa sociálního zabezpečení ke srážkám z invalidního důchodu stěžovatele vůbec přistoupila. Problém však ve skutečnosti vznikl nikoliv tím, že by od České správy sociálního zabezpečení žádné platby stěžovatele nepřicházely, nýbrž nebyly označeny správným variabilním symbolem (odpovídajícím spisové značce exekučního řízení), a proto byly vráceny zpátky (bod 8 napadeného rozsudku krajského soudu).

24. Ze spisu dále vyplývá, že vedlejší účastník nesouhlasil s tím, aby mu s odkazem na § 150 o. s. ř. vůči stěžovateli nebyla přiznána náhrada nákladů řízení [srov. číslo listu 100, 264 a 290] a opakovaně písemně soudu sděloval svůj nesouhlas s tím, že byl stěžovatel osvobozen od soudních poplatků (v této souvislosti vedlejší účastník mimo jiné odkazoval na majetek stěžovatele v podobě zmíněné chaty a zahrady, kde stěžovatel žije).

25. Dospěl-li za dané situaci krajský soud k závěru, že následná námitka promlčení vznesená vedlejším účastníkem – nadto až po kasačním zásahu Ústavního soudu – nebyla v rozporu s dobrými mravy (když vedlejší účastník nebyl podle krajského soudu veden snahou stěžovatele poškodit), pak tento závěr krajského soudu není správný. Vedlejší účastník totiž ani ve vyjádření k ústavní stížnosti netvrdí, že by udělal cokoliv, aby zjistil, proč srážky z invalidního důchodu od České správy sociálního zabezpečení nepřicházejí, resp. přesněji vyjádřeno, proč se od něj vrátily. Tendence snižovat míru pochybení vedlejšího účastníka tím, že nechtěl stěžovatele poškodit, obstát nemůže; bylo totiž již vysvětleno shora, že exekutor

vykonává *de facto* veřejnou moc a důsledků případné administrativní chyby si jistě musí být vědom. O to více proto po něm lze spravedlivě požadovat náležitou opatrnost a pečlivost, když on sám ovšem ani na svoji obranu netvrdí, že ji dodržoval alespoň v elementární formě.

26. Ústavní soud přitom nerozporuje formálně udržitelný závěr krajského soudu, že škoda stěžovateli vznikla v září roku 2006 vydáním exekučního příkazu postihujícího jeho členský podíl v bytovém družstvu (byť tedy v době, kdy byly stále stěžovateli prováděny srážky z důchodu a je tedy pochopitelné a omluvitelné, pokud nebyl dostatečně obezřetný a nekladl si jako právní laik obratem otázku, proč je zároveň nově postižen jeho členský podíl; důvod se dozvěděl z dopisu České správy sociálního zabezpečení o 2 roky později). Ústavní soud však nemůže souhlasit se závěrem, že by za dané situace bylo spravedlivé, aby se exekutor (tedy ve svém důsledku veřejná moc) zprostil povinnosti nahradit škodu, kterou způsobil, jen vznesením námítky promlčení. V daném případě se totiž podle Ústavního soudu zcela uplatní závěry shora citované judikatury Nejvyššího soudu [srov. již citovaný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1839/2000]. Stěžovatel promlčení svého nároku nezavinil, naopak se i přes svůj zdravotní a sociální handicap o svůj případ zajímal. Nicméně Česká správa sociálního zabezpečení s ním náležitě nekomunikovala a vlivem chybného přístupu exekutora se pro stěžovatele stala celá situace dosti nepřehlednou a ve své podstatě i neřešitelnou. Už jen z tohoto důvodu je nepřiléhavé, pokud by se mělo ve stěžovatelově případě vycházet z toho, že o svá práva dostatečně nedbal, respektive že je hájil opožděně. Skutečnost, že následek promlčení představuje vůči stěžovateli nepřiměřeně tvrdý postih ve srovnání s povinností exekutora nahradit jím způsobenou škodu, pak stojí zcela mimo jakoukoliv diskusi.

27. Jen pro úplnost pak Ústavní soud připomíná, že ve svém důsledku jde v pořadí již o druhé pochybení vedlejšího účastníka, když první pochybení Ústavní soud identifikoval právě ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 4489/12, a to v tom ohledu, že vedlejší účastník zvolil zjevně nepřiměřený způsob vedení exekuce vzhledem k výši dluhu (šlo o dlužné náklady exekuce ve výši necelých 20 000 Kč) a ceny předmětu (družstevního bytu), z něhož mělo být splnění stěžovatelova dluhu dosaženo. Ústavní soud to na tomto místě připomíná znovu – byť okrajově – proto, že např. z rozsudku Nejvyššího soudu dne 30. 11. 1999, sp. zn. 20 Cdo 411/99 nebo z usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích - pobočky v Táboře ze dne 30. 1. 1998 sp. zn. 15 Co 533/97 lze dovodit, že při určení hodnoty vypořádacího podílu v bytovém družstvu se musí přihlídnout k tržní hodnotě členského podílu bývalého družstevníka tak, aby mezi touto tržní hodnotou a výší vypořádacího podílu nebyl nepřiměřený rozdíl. Nebyl to tedy až Ústavní soud v citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 4489/12, který by (prvně) na možnou disproporci v postupu vedlejšího účastníka poukázal; tu nerozpoznal před prvním kasačním zásahem Ústavního soudu ani vedlejší účastník a bohužel ji nerozpoznaly ani obecné soudy.

28. Ústavní soud v návaznosti na výše uvedené uzavírá, že Krajský soud v Českých Budějovicích a Nejvyšší soud porušily stěžovatelovo právo na přístup k soudu, právo na náhradu škody za nesprávný úřední postup a právo na ochranu vlastnictví, když dovodily, že vedlejším účastníkem vznesená námítka promlčení není v rozporu s dobrými mravy. V této souvislosti má Ústavní soud za to, že stěžovatel tuto svoji námítku dostatečně zřetelně formuloval i ve svém dovolání (srov. zejména jeho bod IV, byť ji uvozoval úvahami o míře zavinění vedlejšího účastníka). Proto pochybil rovněž Nejvyšší soud, když rovněž touto otázkou nepoměřoval správnost právních závěrů krajského soudu, a to zejména v kontextu jeho vlastní judikatury, jak na ni výše odkazuje Ústavní soud. V řízení navazujícím na tento v pořadí již druhý nálezný Ústavního soudu tak obecné soudy nebudou přihlížet k námítce promlčení vznesené vedlejším účastníkem, neboť není spravedlivé, aby takto jím formulovaná obrana, z důvodů shora vyložených, požívala právní ochrany.

29. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zrušil. Úkolem soudů bude

v dalším řízení danou věc posoudit znovu při vázanosti dříve uvedeným právním názorem. Takto rozhodl bez přítomnosti účastníků a bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

P o u ě n í : Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat (§ 54 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

V Brně dne 8. října 2019

Vojtěch Šimíček
předseda senátu